

izbor iz listova i časopisa

mijalko todorović

Kao što je poznato, socijalizam je otpočeo svoju epohu ne tamo gdje bi mu, načelno uzevši, bilo mesto, u ekonomski razvijenim uslovima, nego baš u zaostalim. Taj „maler“ je doveo do toga da se socijalizam u svojim prvim detinjim godinama pojavio onakav kakav on nije, kakav ne mora da bude, u folklornom ruhu i šinjelu, koji su smetali njegovom vlastitom rašćenju i nisu odgovarali mlako-sladunjavom halcilindarskom ukusu evropskih socijaldemokrata, niti su mogli oduševiti savremenog proletara — „automobilistu“. Naime, socijalistička revolucija se ostvarila u jednoj zaostaloj seljačkoj zemlji i morala je da rešava mnoge zadatke koji inače (istorijski) prethode socijalizmu, koji su njegova osnovna (materijalna) pretpostavka u „normalnim prilikama“ (takvi zadaci bili su industrijalizacija i elektrifikacija, na primer?). Uz to, najpre vojna intervencija, a zatim politički, ekonomski i svaki mogući pritisak spolja još više su značajnu ekonomsku bazu i otežavaju ionako teške materijalne uslove za razvitak socijalizma u SSSR-u. Otuda je gotovo celopunkto prvo iskustvo socijalizma nužno bilo iskustvo nerazvijene sredine, zaostalih, iskustvo ra-

mora. Verovatno je, čak bih rekao, sasvim sigurno, da će socijalistički put razvika mnogih tek oslobodjenih azijsko-afričkih zemalja, koje su mnogo zaostaliije, ali koje, izgleda, osim socijalističke nemaju mnogo alternativa ako žele brz, nezavisan nacionalni ekonomski i društveno-politički razvitak, biti drukčiji, bezobniji, demokratskiji — a između ostalog zbog sasvim izmenjenih međunarodnih odnosa i uslova, izvanredno naraslih snaga socijalizma u svetu i zbog danas već mnogo bogatije međunarodne socijalističke prakse i iskustva, koja svima stoje na raspolaganju.

Tako je celim komunističkim pokretom u svim zemljama (i razvijenim i nerazvijenim) bila zavladao teorija koja je nastala i razvila se (prema tome i jedino možda bila primenljiva) u zaostaljoj zemlji, u primitivnim i sasvim posebnim uslovima. Previše (nužno i dosta razumljivo u takvim okolnostima) zaokupljena ovim problemima, ondašnja oficijelna marksistička misao (tačnije, teoretičari koji su zastupali marksizam) nesumnjivo se odvojila od savremenih, tekućih, novih problema i pojava koje je radala najrazvijenija ekonomika (s te strane zrelija za socijalizam; dakle, aktuelna i pedeseta za marksističke analize), okrenuta leđa svetskom razviku, svetskim problemima kao celini. Zbog toga su se do nedavno pretežno nemarkisti (sociolozi i

marksistička misao bila je uvek nova, sveža, aktuelna — sada se isključivo poziva na ideje od prošlog veka. A život teče, teče.

Njena prava sadržina, njen mišao i dimenzije s jednog šireg, opštijeg merila nisu mogli biti jasni dok nije došla na dnevni red neposredna socijalistička praksa drugih, razvijenijih zemalja, odnosno zemalja s različitim opštim i konkretnim uslovima. Otuda su nova iskustva i novo vraćanje Marksu (i Leninu), nova i, naravno, na svež stvaralački način tumačenja Marksa (i Lenina) odmah bili proklinjani, anatemisani — proglašeni za revizionizam. (Dogmatičari ni ovoj anatemii nisu mogli da izmisle novo ime). Takođe, opšti razvitak materijalno-proizvodnih snaga u SSSR-u i posebno smrt Staljina, kao nosioca zaostalih, okamenjenih birokratizovanih shvatanja, značilo su nove pogodne uslove za širi, progresivniji razvitak naučne socijalističke misli i prakse na svojoj sopstvenoj daleko razvijenoj materijalnoj bazi u Sovjetskom Savezu.

Zbog toga mi danas doživljavamo jedno opšte, čas lagano i nevidljivo, čas burno, gotovo eksplozivno gibanje u socijalističkim zemljama i komunističkim partijama, koje znači krizu sveg „nog konzervativnog, primitivističkog, idealističkog, nedemokratskog, itd. i koje je propačeno mnogim razočaranjima, ustupcima, kolebanjima, ali i sve širim poletom, ohrabrenjima i oseveženom verom u socijalizam, ne samo u komunističkim redovima i, čak, više ne samo u radničkim redovima.

1) Doduše, ona je to rešavala efikasnije na novim društvenim osnovama, novim sredstvima, starina se to tada i onde nije više ni moglo — zbog toga je, uostalom, i došla revolucija.

2) Ovo, naravno, ne važi za sam period revolucije i prve godine kada je socijalizam imao adekvatne revolucionarne forme i kada je na čelu stajao Lenin i drugi obrazovani revolucionari koji su osim Marksovih knjiga znali i ruski, ali i evropsku stvarnost i iskustvo.

(„O nekim pitanjima našeg privrednog sistema“, Borba, 3. VII 1962.)

erwin sinko

Svako pjesničko djelo dio je jedne do smrti nedovršene autobiografije i dokument čitave vanjske i unutarnje povijesti epohe. Ali ako je, s gledišta povijesti i povijesnog razvika, i dokument, on sam po sebi nije ništa drugo nego kakav arhivski akt, nego u prvom redu jedna jedina i organ-

ska cjelina koja živi samostalnim životom.

Savršeno je kriva polazna tačka, kad pjesnik kao kakvo instiktivno osjećajno biće suprotstavlja takozvanom objektivnom mišlocu koji živi u svijetu pojmova. Pretpostavkom takve „prđ jele rada“ degradirani su i krivo shvaćeni i misao i pesničko djelo podjednako. Degradiran je čovjek. Kao da bi se mogla radati misao bez strasti, a kad bi to i moglo biti, zar bi to još uopće i bila misao? Kao da bi intenzitet osjećajnog života e ipso osudio čovjeka na to da mu se mozak zgrči da bude začaran i da se pretvori u pičku pjevicu. Kao da bi se moćni jedinstveni stvarni čovjek mogao prilagoditi tezama i rubrikama estetski gluhih i slijepih udžbenika teorije književnosti. Kao da bi čovjek u svom biološkom, društvenom, političkom, osjećajnom i intelektualnom životu, iracionalnim i racionalnim faktorima svoga bića u snu i na javi, makar i za trenutak mogao prestati biti sa samim sobom identična jedna jedina celina. Kao da bi mogla ta organska celina biti raskomadana na posebne samostalne funkcije. Kao da bi različite sposobnosti jednoga te istog čovjeka opstajale jedne pored drugih, a ne jedne u drugima i kao da ne bi postajale ljudske i produktivne zbog svojih međusobnih protivurječnosti i napetosti i zbog svoje međusobne neodvojivosti.

Istina, jedna upadljiva oznaka svakoga pjesnika — lirika dramskog i epskog pjesnika pojednako — jeste da je on u jačoj mjeri subjektivan i intenzivno individualan u svome načinu čulnog opažanja. Iz toga slijedi njegova potreba da svoj subjektivni svijet objektivira, saopći, učini i prema vani stvarnim. Medutim intenzivna, najžešća emocija ni prisiljenost na saopćivanje se ne čine još nekoga pjesnikom, to je samo preduvjet pjesničke stvaralačke snage, to jest individualne fantazije. A ta stvaralačka snaga i jest ono što čovjekom plastičnošću riječi objektivni svijet na planu umjetnosti iznova stvara. I to time što pjesnik objektivnu stvarnost, koja je sama po sebi indiferentna, uvlači u čarobni krug svoga duševnog stanja, svojih emocija i onoga svoga što on sam ima da saopći, da je učini rječtom i da u znaku svoga subjektivnog duševnog i doživljajnog svijeta predočava živo i neživo, postojeće i nepostojeće, pošto je sve to stavio u nove odnose, novom povezao i ispunio novim sadržajima. Gdje god i kad god progovori pjesnik, riječ i svijet s njome proporedeni su te su obogaćuju novim značenjima. Sve što on sažima u riječ ostaje identično sa sobom, a postaje ujedno i nešto sasvim drugo. Nešto što je nemoguće postaje — kad to pjesnik kaže s jednim specifičnim,

ali potpuno vjerodostojnim kriterijem istine — najopipljivija normalna stvarnost, nešto što je ilogično postaje nosiocem jedne strogo logične logike. Bijeda, kad je pjesnik kaže nije više samo bijeda, ona se preobražava u nekako sablasno živo biće.

(„Marginalije o poeziji“, „Forum“, br. 11. novembar 1962.)

kole časule

Istina je samo jedna: za svih proteklih deset (i više) godina još od prvih sukoba (pre nego što su se upotrebile reči i uslovi ni termini „realisti“ i „modernisti“) vodila se borba isključivo na liniji unaprednja, osavremenjavanja, modernizovanja, obogaćenja i proširivanja horizontata naše literature, a protiv primitivizma.

Dovoljno je da se otvore kompletni novina i časopisa (ti nepoistni svjedoci) pa da se vidi da se za sve to vreme vodila bitka na liniji gde se razgraničavao kvalitet od nekvaliteta.

Nije ovde reč o ličnostima sa jedne ili druge strane sukoba (ta omiljena tema u ovom delu naše kritike) nego za stavove što su se zauzimali i održavali se i branili. (Na to ko se gde nade u tom sukobu da saučestvuje u mnogim okolnostima među kojima se nalaze i takvi stroge lične prirode).

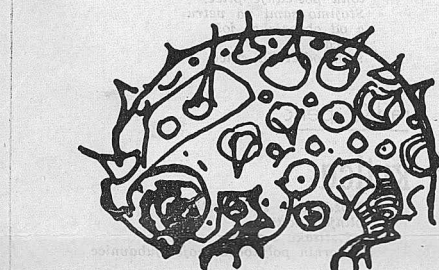
Treba li da posetimo citatima na to da je za svih tih deset godina kritika o kojoj govorimo (jedan deo makedonske književne kritike-op. Red) imala samo go nož za sve inovacije u našoj literaturi?

Igra rečima, preko koje se sad nastoji da se javnosti sugerira da su danas (za razliku od ranije kada se bitka vodila, nadovno, na liniji „realizam“ — „modernizam“) nastupili novi momenti i da se linija borbe pomerila, nadovno, na liniju gde se sudara kvalitet sa nekvalitetom — zaista nema snage da je pomeri i da je ulepša bezvredni opštepoznata fakta.

Započeta pre deset (i više) godina borba i danas traje; ta je borba i danas između progresivnog i zaostalog, između onoga što kreće literaturu napred, što je unapređuje, obogaćuje i širi joj horizonte i ono što je vuče nazad; to je i danas borba protiv primitivizma.

To što pojava oblici primitivizma nisu isti kao i pre deset godina ne menja suštinu borbe. Mnogobrojna doformulisanja, preformulisanja, doterivanja, maskiranja i šminkanja (koja su ionako rezultat frontalnog odstupanja primitivizma i birokratije u celom našem društvu) učinili su da se od prvobitnog ružnog izgleda primitivizma mnogo šta zameni, zamaskira i prikrije. Medutim dah mu ostaje isti.

(„Obida za profil na edna kritika: Razgledi, br. 3, novembar 1962. g.)

dionalnog snabdevanja, stezanja kaiša itd. Tako se stvorila pogrešna slika socijalizma uopšte, socijalističkog sveta kao takvog!). U svakom slučaju (kako je to kod nas već razjašnjeno) sav onaj konzervativni dogmatički idealizam, antidemokratski primitivizam itd. — što se jednom reči danas zove staljinizam, odnosno birokratizam — jeste jedinstvena međunarodna pojava kao produkt socijalističke izgradnje u najzaostalijim uslovima i uz posebne (posebno teške) međunarodne odnose i položaj. Ova pojava mogla je i može nastati jedino u njima, ali, naravno, ne

ekonomisti u prvom redu) bavili izučavanjem najnovijih društveno-ekonomskih, političkih i društvenih pojava u razvijanju materijalno-proizvodnih uslova na Zapadu, dok se i za mnoge zapadne marksiste sve svršavalo s „pre 40 godina“. Zbog toga su mnoge takve zaostale „komunističke“ ideje, teoretske postavke itd. bile neprimenljive za savremenu razvijenu proizvodnju, neprihvatljive za moderni industrijski preterijet. Negde, i po svojoj prirodi nužno uvek, najprogresivnija misao umnogome je postojala u izdanju zvaničnih nosilaca konzervativna; prava, dosledna

listovi | časopisi | događaji | listovi | časopisi | događaji

eseji o bojiću i prodanoviću

U oktobarskom i novembar-skom broju DELA objavio je Miodrag Pavlović dva eseja, jedan o Radomiru Prodanoviću, ratno poginulom beogradskom pesniku, koji tek sada doživljava svoje prvo i jedino posmrtno objavljivanje u knjizi, i drugo o Milutinu Bojiću, pesniku Plave gronice. Sa puno mere, intelektualnog i pesničkog iskustva, prišao je Miodrag Pavlović tim stvaracima da objavi postojanje pesnika Radomira Prodanovića i da koriguje našu predstavu o nedovršenom delu Milutina Bojića, da objasni, predoči i upotvorni profile njihovih stvaralačkih ličnosti i da im napravi više mesta u našoj književnoj riznici. Posle ovih eseja ni Milutin Bojić, ni Radomir Prodanović neće dobiti mnogo više u značaju nego što bi inače imali, neće dobiti toliko mnogo da su njihov položaj u našoj književnoj istoriji bitno iz-

meni, ali će njihovo prisustvo u našoj književnosti biti stamenije i nesumnjivije. U kulturnoj baštini kao što je naša, gde su svaki pesnik i svaki stih dragoceni, ovako utvrđivanje pesničkih vrednosti značajan je i koristan posao.

analiza filma

Filmski reditelj, scenarista, pisac i publicista Dušan Makavejev u jednom od brojeva revije „Danas“ iz prošlog meseca, učinio je za naše prilike pomalo neobičan gest: na celoj strani lista pisao je o filmu „Krst Rakec“ scenarista Dušana Savkovića i reditelja Žike Ristića, jednom od najkvalitetnijih filmova koji su se pojavili 1962. godine, ali ne da bi dokazao da je film loš, nego da bi iscrpnom analizom pokazao zašto je takav. Stavovi koji su izneti nisu bili apriorni, građenji su na analizi, na obrazloženim pretpostavkama, na iskustvu koje za sobom ima i znanje i proveru. Ne osuđujući od prve

proza ljubimira simovića

Među ostvarenjima naše tekuće književne produkcije, proza Ljubimira Simovića koju objavljujemo u ovom broju „Polja“, prilog je koji treba obratiti

pažnju ne samo zbog vrednosti teksta uopšte, nego i zbog niza specifičnih osobenosti koje čine mali, ali nesvakidašnji događaji u našoj literaturi. Ljubomir Simović donosi kristalno jasno, do zavidne jednostavnosti čist i svežinom zadahnut stil, ali ta jednostavnost i ta svežina nisu sasvosvojne oznake teksta, nego deo organske moći da se na svet, na čoveka, na ulicu, na ulične gužve i prolaznike, na junaka ove proze Andriju Koviljca, gleda sa te strane sa čistotom jednog odnosa koji sam po sebi predstavlja poseban kvalitet. Po načinu na koji je pisana, po estetskoj meri i sastavljanju rečenica, ova proza sasvim malo podseća na novine koje su davale impulsa razviku literature. Pa ipak, novo je u njoj gotovo sve: i stil i pristup temi, i ugao posmatranja i moć govora, Jer, očigledno je, pesnik je imao šta da saopšti, pa je i mogao sve unutrašnje komponente izraza da sažme u jedno nadahnuo prozno kazivanje.

„POLJA“ uređuju: Jasna MELVINGER, Miroslav EGERIC, Želimir PETROVIC, Ivan BANJAI, Petar MILOSAVLJEVIĆ i Mileta RADOVANOVIC (glavni i odgovorni urednik). Tehnička oprema: Laslo KAPITANJ, izbor likovnih priloga: Stevan STANIĆ.

List izdaje NIP „Progres“, Novi Sad.

Rukopise treba slati na adresu: Redakcija „Polja“, Novi Sad, Stevana Sremca 13. tel. 57-897.

Neobjavljeni rukopisi se ne vraćaju. Preplata na 10 brojeva 500 din. Pojedini broj 50 din. Preplata se upućuje na adresu: NIP „Progres“.

Novi Sad, tek račun br. 151-11/1-514, sa naznakom za „Polja“.

Stampa „Forum“, Novi Sad. Meter: Andrija Kasa.